

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การสรุปผลการวิจัย เสนอตามลำดับดังนี้ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และ ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ของ สถาบันการศึกษาพยาบาลในประเทศไทย
๒. เพื่อเปรียบเทียบหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ของสถาบันการศึกษาพยาบาล
๓. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรพยาบาลศาสตร์กับแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ ๖

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิเคราะห์หลักสูตรพยาบาลศาสตร์นี้ เป็นการวิจัยเอกสาร ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. กลุ่มตัวอย่างประชากร

หลักสูตรที่ทำการวิเคราะห์ คือ หลักสูตรของสถาบันการศึกษาพยาบาล ต่อไปนี้

๑.๑ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย แบ่งเป็น

๑.๑.๑ ในส่วนกลาง ได้แก่ โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

๑.๑.๒ ในส่วนภูมิภาค ได้แก่ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๑.๒ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ

๑.๓ สังกัดกระทรวงกลาโหมและกระทรวงมหาดไทย ได้แก่ โรงเรียนพยาบาล

ทหารอากาศ

๑.๔ องค์การการกุศล ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย

๑.๕ เอกชน ได้แก่ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี ๒ ชุด คือ

ชุดที่ ๑ แบบวิเคราะห์หลักสูตรพยาบาลศาสตร์ สำหรับผู้เชี่ยวชาญของแต่ละสถาบัน มีลักษณะเป็นตารางเลือกตอบ ปลายเปิด มี ๔ ส่วน คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ชุดที่ ๒ แบบวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรพยาบาลศาสตร์กับแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ ๖ สำหรับผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาพยาบาล มีลักษณะเป็นตารางเลือกตอบ ปลายเปิด

โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือชุดที่ ๑ คือ ศึกษาจากตำรา งานวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร รวบรวมเป็นกรอบความคิด นำมาสร้างแบบวิเคราะห์ ส่วนชุดที่ ๒ ศึกษาวิเคราะห์แผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ ๖ ยกร่าง "คำสำคัญ" ที่ปรากฏในแผน นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาพยาบาลช่วยพิจารณาแก้ไข หาข้อสรุปของ "คำสำคัญ" เพื่อให้ได้แบบวิเคราะห์ความสอดคล้องที่สมบูรณ์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือชุดที่ ๑ ดำเนินการเป็น ๒ ขั้นตอน ขั้นตอนแรก ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ด้วยตนเอง ขั้นตอนที่ ๒ นำผลการวิเคราะห์ในขั้นตอนแรกไปให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละสถาบันที่เป็นเจ้าของหลักสูตรเป็นผู้ตรวจสอบ ผลการวิเคราะห์เสนอเป็นตารางวิเคราะห์ คำร้อยละ ประกอบคำบรรยาย

เครื่องมือชุดที่ ๒ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ด้วยตนเอง โดยใช้แบบวิเคราะห์ความสอดคล้องเป็นเกณฑ์ ผลการวิเคราะห์เสนอเป็นตารางวิเคราะห์ คำร้อยละ ประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

๑. องค์ประกอบของหลักสูตรพยาบาลศาสตร์

๑.๑ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ก. จุดมุ่งหมายทั่วไป สถาบันส่วนใหญ่ มุ่งหวังให้บัณฑิตพยาบาลเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีความรับผิดชอบ เป็นพลเมืองดี และมีคุณธรรม จริยธรรม

ข. จุดประสงค์ของหลักสูตร ทุกสถาบันกำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง ๓ ด้าน กล่าวคือ

ด้านพุทธิพิสัย แต่ละสถาบันมีข้อความที่กล่าวถึงด้านพุทธิพิสัยมากน้อย อยู่ในระหว่าง ๔-๑๑ ข้อ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง ความสามารถในการนำความรู้จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล

ด้านจิตพิสัย แต่ละสถาบันมีข้อความที่กล่าวถึงด้านจิตพิสัยมากน้อย อยู่ในระหว่าง ๔-๕ ข้อ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง เจตคติต่อวิชาชีพ การพัฒนาตนเอง คุณค่ามนุษย์ และมีความรับผิดชอบ

ด้านทักษะพิสัย แต่ละสถาบันมีข้อความที่กล่าวถึงด้านทักษะพิสัยจำนวนใกล้เคียงกันระหว่าง ๓-๕ ข้อ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง ทักษะการปฏิบัติการพยาบาล ทักษะการให้บริการด้านสุขภาพอนามัย ทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และ ทักษะการบริหารและการนิเทศงาน

๑.๒ รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบหลักสูตรที่ยึดสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลัก นอกจาก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ยึดทั้งรูปแบบหลักสูตรที่ยึดสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชา และ รูปแบบหลักสูตรที่ยึดทักษะ กระบวนการ เป็นหลัก วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ ยึดทั้งรูปแบบหลักสูตรที่ยึดสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชา รูปแบบหลักสูตรที่ยึดกิจกรรมและปัญหาสังคม และ รูปแบบหลักสูตรที่ยึดทักษะ กระบวนการ เป็นหลัก

ส่วน คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ ไม่จัดอยู่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่เป็นรูปแบบที่ยึดรากฐานความเชื่อในองค์พระเยซูคริสต์ ยึดความยากง่ายซับซ้อน ความรับผิดชอบต่อบทบาทในหน้าที่ของตน ยึดปรัชญา และ วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นหลัก

๑.๓ กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่เน้นการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอนและเน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติภายใต้การนิเทศของผู้สอน เมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล และ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่เน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติภายใต้การนิเทศของผู้สอน วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ และ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่เน้นผู้สอนกับผู้เรียนดำเนินการร่วมกัน โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ และ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่เน้นการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอน

ส่วนการใช้กิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ใช้ผสมผสานระหว่าง ๓ วิธี ใน ๔ วิธี ของกิจกรรมการเรียนการสอน และเมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ และ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่ใช้ผสมผสานระหว่าง ๓ วิธี คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนใหญ่ใช้วิธีการเพียงหนึ่งวิธี วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ ส่วนใหญ่ผสมผสานทั้ง ๔ วิธี และ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ ใช้ผสมผสานระหว่าง ๓ วิธี และ ๒ วิธี เท่ากัน

๑.๔ การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ลักษณะการประเมินผล ส่วนใหญ่ประเมินผลหลังเรียน และเมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย และ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่ประเมินผลหลังเรียน และ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนใหญ่ประเมินระหว่างดำเนินการสอน

ส่วนการใช้ลักษณะการประเมินผล ส่วนใหญ่ประเมินระหว่าง ๒ ลักษณะ และเมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่ใช้การประเมิน ๑ ลักษณะ วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ และ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่ใช้การประเมินระหว่าง ๒ ลักษณะ

เครื่องมือในการวัดผล ส่วนใหญ่เป็นแบบทดสอบ และเมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย และ คณะพยาบาลศาสตร์ แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่เป็นแบบทดสอบ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนใหญ่เป็นแบบสังเกต

ส่วนการใช้เครื่องมือในการวัดผล ส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือวัด ๑ ชนิด และเมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือวัด ๑ ชนิด วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ และ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือวัดระหว่าง ๒ ชนิด

วิธีการประเมิน ส่วนใหญ่วัดอิงกลุ่ม และเมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า ทั้ง ๖ สถาบัน จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่วัดอิงกลุ่ม

ส่วนการใช้วิธีการประเมิน ส่วนใหญ่วัดทั้งอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์ และเมื่อพิจารณาแต่ละสถาบันพบว่า โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่วัดอิงกลุ่ม วิทยาลัยพยาบาลกรุงเทพ โรงเรียนพยาบาลทหารอากาศ และ คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ จัดคล้ายกัน คือ ส่วนใหญ่วัดทั้งอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์

๒. ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรพยาบาลศาสตร์กับแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ ๖

ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรพยาบาลศาสตร์กับแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ ๖ ในด้านเนื้อหาสาระรายวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาชีพ อยู่ระหว่างร้อยละ ๒๘.๕๗-๕๓.๕๗ โดยพบว่า หลักสูตรที่มีความสอดคล้อง ร้อยละ ๒๘.๕๗ เป็นสถาบันในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยส่วนกลาง คือ โรงเรียนพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล และ หลักสูตรที่มีความสอดคล้อง ร้อยละ ๕๓.๕๗ เป็นสถาบันในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยเช่นกัน ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค คือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสูตรพยาบาลศาสตร์ในประเทศไทย มีประเด็นสำคัญที่น่าจะนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

๑. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
๒. รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์
๓. วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
๔. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
๕. ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรพยาบาลศาสตร์กับแผนพัฒนาการสาธารณสุข

แห่งชาติฉบับที่ ๖

๑. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เป็นการตั้งเป้าหมายว่า หลักสูตรนั้น ๆ มีความประสงค์ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นอย่างไร ค่อนข้างจะเป็นลักษณะปรัชญา เน้นที่ค่านิยมมากกว่าทางด้านจิตวิทยา หรือการเรียนการสอน (Peter 1975:53) ซึ่งควรประมวลความคิดต่อไปนี้ไว้

๑. คุณลักษณะของบัณฑิต ว่าต้องการให้มีคุณลักษณะอย่างไร มักนิยมเขียนในลักษณะที่เป็นเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิด จะให้เป็นคนอย่างไร ทำอะไรได้บ้าง และยึดมั่นอะไร เป็นอุดมคติของวิชาชีพหรือเรียกว่าจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ
๒. ความรู้สำคัญที่มีคุณประโยชน์ต่อวิชาชีพ
๓. หน้าที่หลักของสถาบัน จะต้องเขียนให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางของการพัฒนาหลักสูตร (วิจิตร ศรีสอาน ๒๕๑๔ : ๑๗๔-๑๗๖)

จากผลการวิเคราะห์ จุดมุ่งหมายทั่วไป พบว่า สถาบันส่วนใหญ่มุ่งหวังให้บัณฑิตพยาบาลเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบ เป็นพลเมืองดี และมีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับที่ ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (๒๕๒๖ : ๒๒-๓๑) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้จบปริญญาว่า จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ และมีรสนิยมในการเลือก

ในส่วนของจุดมุ่งหมายทั่วไปนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สถาบันส่วนใหญ่ได้กำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ชัดเจน โดยยึดนโยบายของสถาบันแม่เป็นหลัก ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของ เดรสเซล (Dressel 1963 : 19-24) ว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาควร

คำนึงถึง ปัญหาของหลักสูตรปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของผู้เรียน และ แนวนโยบายของคณะ

จุดประสงค์ของหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า สถาบันการศึกษาพยาบาลทุกแห่งได้ กำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย และในด้านพุทธิพิสัยส่วนใหญ่กล่าวถึง ความสามารถในการนำความรู้จากวิชาต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล จิตพิสัยส่วนใหญ่กล่าวถึง เจตคติต่อวิชาชีพ การพัฒนาตนเอง ตระหนักในคุณค่ามนุษย์ และ มีความรับผิดชอบ และ ทักษะพิสัยส่วนใหญ่กล่าวถึง ทักษะการปฏิบัติการพยาบาล การให้บริการด้านสุขภาพอนามัย ความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์ และ การบริหาร และนิเทศงาน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ คอนเลย์ (Conley : 222-224) ได้กล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของสถาบันควรประกอบไปด้วย ๓ ลักษณะ คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลก (WHO 1985 : 12) ได้กล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาพยาบาล ในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความสำเร็จและความสามารถในการปฏิบัติงาน และในแต่ละด้านควรมีข้อความต่อไปนี้

๑. พุทธิพิสัย จะเกี่ยวข้องกับ ความรู้ ความจริง มโนทัศน์ และหลักการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับพยาบาล เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

๒. จิตพิสัย จะเกี่ยวข้องกับ ความรู้สึก ทัศนคติต่อการปฏิบัติงานพยาบาล ตระหนักถึงความต้องการของบุคคล

๓. ทักษะพิสัย จะเกี่ยวข้องกับ ความสามารถในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ รวมถึงกระบวนการติดต่อสื่อสาร และการตัดสินใจ

การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษานั้น นักการศึกษาพยาบาลหลายท่านให้ความคิดเห็นสอดคล้องกัน เช่น สายหยุด นิยมวิภาต (๒๕๒๖ : ๕๔-๕๕) และ สจ๊วต (Stewart ๒๕๒๖ : ๘๑-๘๒) กล่าวถึง ลักษณะพยาบาลที่สามารถปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐานว่า จะต้องมีความรู้กว้างขวางทั้งด้านวิชาชีพ และ สังคม เศรษฐกิจ ระบบสื่อสาร เป็นผู้นำในการปฏิบัติการพยาบาลรวมถึงการวางแผน บริหาร บริการสาธารณสุขในแบบผสมผสาน ตลอดจนการนิเทศและประเมินผลด้วย สามารถประสานงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีเจตคติที่ดีทั้งต่อวิชาชีพและชุมชน สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า พฤติกรรมการเรียนรู้ที่แต่ละสถาบันกำหนดขึ้น ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ทั้งที่เป็นการศึกษาอย่าง

กว้างและการศึกษาที่จำเป็นต่อวิชาชีพ เพื่อให้บัณฑิตพยาบาลมีคุณลักษณะดังกล่าวนั้น สามารถที่จะปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐานได้ แม้ว่าบางสถาบันจะไม่มีข้อความที่บ่งบอกคุณลักษณะอย่างชัดเจน แต่ก็กำหนดได้ครอบคลุม คือ เป็นผู้มีความรู้และสามารถนำความรู้จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการพยาบาลได้ มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพและเพื่อนมนุษย์ พร้อมทั้งมีทักษะด้านต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วง

๒. รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบส่วนใหญ่ยังเป็นรูปแบบที่ยึดสาขาวิชาหรือเนื้อหาวิชาเป็นหลัก เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารหลักสูตร และจากการศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเอกสารหลักสูตรในบางสถาบันยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เมื่อศึกษาจากตัวเอกสาร รูปแบบการจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ ยังคงเป็นรูปแบบเดิม แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีการเปรียบเทียบการฝึกปฏิบัติการพยาบาลในหลักสูตรเดิมและหลักสูตรแนวใหม่ ซึ่งทำให้เห็นความแตกต่างกันได้ชัดเจนขึ้น (Basic Nursing Education in Primary Health Care for Community Health, n.d.13 อ้างใน ประพนอม โอทกานนท์ ๒๕๒๔ : ๒๐-๒๒) ลักษณะแนวใหม่จะให้ความสำคัญต่อชุมชนมากขึ้น ทั้งในด้านการป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสภาพ จะเน้นชุมชน ครอบครัว และบุคคล ตามลำดับ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความเห็นว่างานสาธารณสุขมูลฐานจะต้องมีอยู่ในหลักสูตรตลอดโปรแกรมด้วย

๓. กิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่นำการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอน และเน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติภายใต้การนิเทศของผู้สอน โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ วิธีผสมผสานกัน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สมคิด รักษาสัตย์ และ ประพนอม โอทกานนท์ (๒๕๒๔:๑-๕) กล่าวว่า การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ ประกอบด้วย ๒ ลักษณะ คือ ภาคทฤษฎี และ ภาคปฏิบัติ การเรียนการสอนภาคทฤษฎี ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการบรรยายหรือการสาธิต มุ่งให้ความรู้ในด้านเนื้อหาวิชา หลักและวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ ต่อการทำงาน เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สำหรับการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ หรือการสอนในฝึกผู้ป่วย เป็นการเรียนรู้จากสภาพและเหตุการณ์ที่เป็นจริง การศึกษาภาคปฏิบัตินี้ สามารถช่วยให้นักศึกษานำความรู้ภาคทฤษฎีไปใช้ในสถานการณ์ที่เป็นจริง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง โดยใช้วิธีการสอนหลาย ๆ แบบผสมผสานกัน มุ่งให้นักศึกษาทุกคนได้เห็นสภาพจริงลงมือปฏิบัติ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยอยู่ภายใต้การนิเทศของผู้สอน

สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผู้สอนจะใช้วิธีการใดก็ได้ แต่จะต้องทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองเป็นนักคิด วิเคราะห์ วิจัย นักพัฒนา นักแก้ปัญหา มีความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชนได้ นอกจากนี้ ควรมีการประเมินผลการสอนด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับในการปรับปรุง การเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๔. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน จากผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นลักษณะการประเมินหลังเรียน ใช้แบบทดสอบ และเป็นการวัดที่ใช้ทั้งการวัดอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์ ซึ่งการวัดอิงเกณฑ์นี้ จินตนา ยูนิพันธ์ (๒๕๒๗ : ๑๘๐) กล่าวว่า มีคุณค่าในทางการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ โดยเฉพาะในการศึกษาภาคปฏิบัติ เป็นอย่างมาก เพราะก่อนที่ผู้สอนจะรับรองผู้เรียนว่ามีสมรรถภาพเพียงพอในการประกอบอาชีพพยาบาล ผู้สอนจะต้องรู้แน่ชัดว่า ผู้เรียนเรียนรู้อะไรบ้าง ถ้าผู้สอนประเมินผลการเรียนผิดพลาด ย่อมส่งผลถึงสุขภาพอนามัยของประชาชนผู้รับบริการจากพยาบาลด้วย การใช้วิธีการวัดทั้งอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์ สอดคล้องกับความคิดเห็นของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (๒๕๒๐ : ๑๘๔-๑๘๕) ที่เสนอระบบการประเมินผลการเรียนการสอนแบบอิง เกณฑ์อิงกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้ ซึ่งเหมาะสำหรับการเรียนการสอนทางวิชาการพยาบาล (จินตนา ยูนิพันธ์ ๒๕๒๗ : ๑๘๑) เพราะผู้เรียนจะทราบล่วงหน้าว่าตนจะถูกประเมินในแง่ใดบ้าง มีกิจกรรมการเรียนที่พึงปฏิบัติอย่างไร และผู้เรียนทราบระดับสัมฤทธิ์ผลของตนเอง ระหว่างความรู้กับคะแนนที่ได้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ วัฒนา วิณิตวัฒนคุณ (๒๕๒๗) ก็เกี่ยวกับผลกระทบของการสาธารณสุขมูลฐานต่อการศึกษาพยาบาลในอนาคต ในด้านการประเมินผลการเรียนการสอนว่าควรมีการพัฒนาเครื่องมือที่วัดความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทศนคติ ของผู้เรียน ให้มีความเที่ยงและความตรงมากขึ้น พร้อมทั้งให้เห็นความสำคัญของการประเมินผลเป็นระยะ ๆ ระหว่างการฝึกภาคปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วย

สำหรับการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้การวัดทั้งอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์ในวิชาที่มีภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชาการพยาบาล เพราะถือเป็นหัวใจของการศึกษาวิชาชีพพยาบาล มีการกำหนด เกณฑ์ว่า นักศึกษาจะผ่านภาคฝึกปฏิบัตินี้ได้จะต้องสามารถทำอะไรได้บ้างและสามารถทำได้อย่างมีคุณภาพ เนื่องจากวิชาชีพพยาบาล เป็นการศึกษาที่ปฏิบัติกับชีวิตคน ส่วนเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผลนั้น ขึ้นอยู่กับผู้สอนที่จะเลือกใช้ เครื่องมือชนิดใด และจะใช้กี่ชนิด เพื่อให้ผลการประเมินนั้นมีทั้งความเที่ยงและความตรง เชื่อถือได้

๕. ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตกับแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติ

จากผลการวิจัย พบว่า ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตกับแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติ อยู่ระหว่าง ร้อยละ ๒๔.๕๗ - ๕๓.๕๗ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในทางปฏิบัติจริงแล้ว หลักสูตรที่จัดสอนนั้นเป็นพื้นฐาน (pre-clinic) ที่ผู้สำเร็จหลักสูตรสามารถนำไปฝึกให้ชำนาญขึ้นได้ในภายหลัง ถึงแม้ว่าจะมีคำศัพท์ที่เป็นความคิดรวบยอดทางสาธารณสุขอยู่ในหลักสูตรสูงสุดเพียงร้อยละ ๕๓.๕๗ ก็ตาม ดังนั้น การจัดหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตสำหรับเป้าหมายการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย แต่สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในบางส่วนให้เหมาะสมตามสภาพการณ์ได้ เช่น จัดทำเป้าหมายของการพัฒนาให้เพิ่มขึ้นในแต่ละปีของแผน หรือนำแนวคิดของแผนพัฒนาดังกล่าวผสมผสานหรือจัดให้เกิดบูรณาการในหลักสูตรพยาบาลได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของประนอม โอทกานนท์ (๒๕๒๘ : ๔๓) ว่า แนวโน้มของการพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตสามารถกระทำได้ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ ระดับสถาบัน ระดับหมวดวิชา ระดับกลุ่มวิชา และระดับรายวิชา ระดับที่กระทำได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด คือ ระดับรายวิชา เพราะอาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชานั้น ๆ สามารถพัฒนาไปได้เลย ส่วนการพัฒนาในระดับกลุ่มวิชา ระดับหมวดวิชา และระดับสถาบัน กระทำได้ช้ากว่า เนื่องจากจำนวนคนที่เกี่ยวข้องมาก ทำให้ต้องใช้เวลาและเงินจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระดับสถาบัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตสำหรับเป้าหมายการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นั้น จะได้ผลมากน้อยอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต โดยเฉพาะครูพยาบาลจะต้องยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐาน เข้าใจถึงกลวิธีในการดำเนินงานอย่างชัดเจนก่อน แล้วนำแนวคิดนั้นมาปรับปรุงหลักสูตร โดยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับรายวิชา จนกระทั่งถึงระดับสถาบัน การพัฒนาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตสำหรับเป้าหมายการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า ก็จะได้รูปแบบหลักสูตรที่สนองตอบต่อความต้องการทางสุขภาพของสังคมในแต่ละยุคสมัย และในขณะเดียวกันก็ต้องคงไว้ซึ่งมาตรฐานทางวิชาชีพของตนเองด้วย

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน

๑.๑ เอกสารหลักสูตร จากการศึกษาผู้วิจัยมีความเห็นว่า การจัดทำเอกสารหลักสูตรควรมีแนวการสอนแต่ละรายวิชาประกอบด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ใช้หลักสูตร หรือผู้ที่สนใจศึกษา

๑.๒ ควรมีการทบทวนเอกสารหลักสูตรเป็นระยะ ๆ เพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงปัจจุบัน โดยเฉพาะแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติและแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ตามระยะต่าง ๆ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการวิจัยในลักษณะการประเมินผลหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ที่เน้นชุมชน เช่น อาจจะใช้รูปแบบการประเมินของ CIPP เพราะเป็นการประเมินที่ครอบคลุมตั้งแต่ประเมินบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และ ผลผลิต

๒.๒ ควรมีการศึกษาในลักษณะติดตามผลการปฏิบัติงานของบัณฑิตพยาบาล ที่จบหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ที่เน้นชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากบัณฑิตพยาบาล ผู้บังคับบัญชา หรือ หน่วยงานที่ใช้ผลผลิตจากหลักสูตรนี้ ซึ่งทุกสถาบันควรศึกษาดูตาม